

הצבא שלנו יש לו שליחות לא רק לימי מלחמה, — אלא גם, ואולי ביחוד, לימי שלום. הוא צריך לעצב דמות הנוער, ועלידי כך — דמות העם. ולמפקדות בצבא שמור יעוד זה אולי במידה יותר רבה, מאשר למפקדים. על צבאנו שומה להיות בית-היוצר לנשמת האומה המתחדשת. על הצבא ללכד ולמזג הגלויות השונות, לאחות הקרעים של שבטי ישראל, להשריש הנוער בעבר האומה ובחזונה לאחרית-הימים, לטפח בו גבורה ואחוה המשולבות זו בזו, ולכך דרושה היד האמונה, המחושלת והנשית של המפקדת. ואתן המפקדות הצעירות תמלאו שליחותכן באמונה ובהצלחה אם תמזגו בתוככן שתי הסגולות שאינן סותרות אלא משלימות זו את זו: קשי הפלדה של חובה ומשמעת עם חין האהבה האנושית לזולת, אשר ביטויה העליון הוא אהבת-אם.

כ"ז באדר א' תשי"א — 5 במארס 1951

חוק שירות בטחון, תשי"א

בישיבה רל"ג של הכנסת הראשונה

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת,

זוהי הפעם השנייה, ואני חושש לא הפעם האחרונה, שמובאת לפניכם הצעת-תיקון לחוק שירות-הבטחון. החוק הראשון, כפי שאתם זוכרים, הוצע לכנסת ב-15 לאבגוסט 1949. התיקון הראשון הוצע ב-16 בינואר 1950. התיקון שאני מציע עכשיו, כתיקון הקודם, יוזם עלידי המטה הראשי, לאחר שנתגלו תקלות חמורות הנעוצות בסעיף 11 (ד) של החוק המקורי. אחרי דיונים ובידורים רבים ביני ובין המטה הוגשו לי התיקונים לפני כחדשיים, ואחרי שעיינתי בהם מחדש והבאתי אותם לאישור הממשלה, אני מגיש אותם עכשיו לכנסת.

תיקון זה, כאחד התיקונים שהבאתי לפני כשנה, נוגע בנקודה שעוררה

ויכוחים סוערים בכנסת גם כשדנו בחוק המקורי, והוא — שירות הבטחון של האשה.

התיקון המוצע עכשיו בא לסלק שתי תקלות חמורות שנתגלעו בביצוע החוק הקיים. תקלה אחת — מעשי תרמית של בחורות משתמשות מחיבתן הלאומית, באמתלה דתית כוזבת. כל בחורה, הרוצה להתחמק מהשירות, טוענת שהיא דתית ומקבלת בנקל תעודה על כך, אם כי היו מקרים לא-בודדים שבחורות שנפטרו משירות באמתלה זו נמצאו מעשנות בשבת; תקלה שניה — הפליה לא-צודקת בין בחורה דתית ובין בחורה לא דתית, אינה צודקת גם כשמכירים בנימוקים אמיתיים של הכרה דתית, והממשלה הכירה בנימוקים אלה עד עכשיו, והיא מכירה בהם גם בתיקון המוצע לפניכם. תהיה גם עכשיו בחורה דתית פטורה משירות צבאי, אם תטען שנימוקי הכרה דתית מונעים ממנה שירות זה. אמנם בכל מקרה תצטרך הבחורה להוכיח שהיא טוענת טענה זו בתום-לב, מה שקוראים בלעז Bona Fide והטענה, לפי התיקון המוצע, תחייב הוכחה משכנעת, ולא סתם הצהרה כמו שהיה נהוג עד עכשיו. אבל היא לא תהיה פטורה משירות לאומי שיש לו ערך בטחוני, אם כי שירות זה לא יבוצע במסגרת צבאית. לפי התיקון המוצע תהיה בחורה כזו חייבת בהכשרה חקלאית כמו כל צעירה אחרת, ותמלא במשך שנתיים אחר השירותים הלאומיים שיש בהם צורך לבטחון, לעליה, לחינוך ולבריאות, לא כאזרח העובד בצבא ומקבל משכורת אזרחית, אלא בתנאי-עבודה ומשכורת של חיילי חובה, אם כי לא במסגרת צבאית. התיקון גם קובע לבחורות כאלה תנאי-שירות המבטיחים אפשרות של הווי דתי.

בשבוע שעבר באה אצלי משלחת של רבנים להביע התנגדותם הנמרצת להצעת התיקון. האזנתי בתשומת-לב רבה לדבריהם. התרשמתי במיוחד מדברי הרב חרל"פ, שדיבר בחרדה כנה ועמוקה על צניעות בנות ישראל, ולא היה בדבריו כל שמץ של פוליטיקה. משיחה זו נתברר לי שני דברים: (א) שבחוגים מסוימים מתנהלת השמצה בזויה ומחוסרת-מצפון נגד הצבא, כאילו מחנות הצבא הם מאורות-פריצית, ובנותינו בצבא הן חלאת מין האדם. (ב) שלרבנים הנכבדים שטרחו ובאו לראש-הממשלה נמסרו ידיעות כוזבות

והסברות מסולפות על תכנה של הצעת החוק. אין זה מעניני לעמוד על הנימוקים שמניעים את החוגים הללו לדיבות ולכזבים. ברור לי שלנימוקים האלה אין שום דבר עם הדת, ובוודאי לא עם היהדות. "לא תענה ברעך עד שקר" היא מעשרת הדברות שלנו, ו"לא תלך רכיל בעמך" — היא איסור מפורש בתורתנו. ואחד הנביאים כשבא לקבוע "אלה הדברים אשר תעשו" אמר: "דברו אמת איש את רעהו אל תחשבו בלבבכם". מסופקני אם מסע ההשמצה נגד הצבא ודברי הרכילות אשר סופרו לרבנים מתאימים לצו האמת של התורה והנביאים.

במידה שיכולתי, העמדתי את הרבנים על טעותם. איני בטוח אם הצלחתי במאה אחוזים. כי בשעה קלה אי־אפשר לעקור דיבות ועלילות שמפיצים במשך ימים ושבעות, כאשר טען בצדק חכם קדמון אחד מחסידי אומות העולם אשר הועמד למשפט על־ידי בני עירו בעון "השחתת" הנוער. חכם קדמון זה אמר בדברי הסניגוריה שלו לשופטיו, שאינו מאמין שיעלה בידו ברגעים המעטים שניתנו לו ללמד זכות על עצמו לעקור הדיבות והעלילות שנפוצו נגדו במשך הרבה שנים.

ואף־על־פי־כן גם בשיחה הקצרה ההיא הוסברה לרבנים האמת על תיקון החוק שהוצע לכנסת. המקום לבירור ממצה ויסודי הוא כאן, כי ריבונות האומה היא לא במשרד הרבנות אלא בכנסת. ואני מקווה שיעלה בידי לשכנע אתכם, את כולכם, בצורך, ביושר ובהכרח, גם המדיני וגם המוסרי, של התיקון המוצע עכשיו על־ידי הממשלה. כי תיקון זה אינו פוגע משום בחינה בהכרה הדתית הטהורה ובעקרונות היהדות.

אני יודע שיש אנשים אשר איבדו עשתונותיהם מתוך פחד הבחירות שעומדות לפנינו, והם רוצים להבעיר בארץ אש מלחמת־הדת בתקווה שיהנו מהתבערה. עם משתוללים אלה קשה להתווכח, ואף־על־פי־כן איני מסתלק מהתקווה להוכיח לכל אחד מחברי־הכנסת, שהסערה אשר קמה בחוגים מסוימים נגד הצעת החוק — בטעות יסודה.

אזכיר בקצרה את הוויכוח שנתקיים בכנסת בשאלה זו באוגוסט 1949 ובינואר 1950. למען היושר אציין מיד, שגם אז התנגדו כמה מחברי החזית הדתית בצורות שונות ובמידות שונות לגיוס הנשים לצבא. לא כולם

היו משותפים בנימוקים; גם ההתנגדות לא היתה משותפת. רק מעטים טענו שגיוס האשה לצבא הוא נגד הדין, ונמצאו מאנשי החזית הדתית ששללו טענה זו בהחלט. כל שאר הסיעות בכנסת, החל במפ"ם וגמור ב"חרות", היו תמימות-דעה בחיוב השירות הצבאי של האשה. בא"כוח הציונים הכלליים אמר בוויכוח הראשון: "האם רשאים אנו לוותר על שירותה של האשה בתוך הצבא?" בא"כוח שני של הציונים הכלליים התפאר, שהוא ניהל תעמולה להתגייסות האשה אפילו כשביל A.T.S.* שבצבא הבריטי בימי המנדט. בא"כוח "חרות" הביע תמהונו על כך שחלק מחברי-הכנסת מתנגד לשירות האשה בתנאים הקיימים, והוא אמר: עובדה היא, שבצבא קיימים הרבה תפקידים בהם מוכיחה האשה שהיא יכולה למלא אותם, והוכיחה ומילאה אותם לא רק באותה רוח, אלא באותו כשרון ובאותה הצלחה שמילאו אותם הגברים". ואני שמח לציין במיוחד דברי אשה, ואשה דתית, מסיעת "חרות" שטענה בצדק שקשה לערער עליו: "מצפון ודת אינם נחלתה של האשה בלבד; במידה שהדבר מחייב את הגברים הוא צריך לחייב את הנשים. אני כאשה דתית בעלת-הכרה מרגישה עצמי נפגעת בוויכוח זה. האומנם חושבים חברי-הכנסת מהסיעה הדתית שדווקא הצעירות הדתיות הן כל-כך חלשות וכה בלתי-אחראיות? אולי להיפך, אולי אם הן יבואו בהמון לשירות הצבא ישנו את פני הדברים". אני גם משבח הדקדוק שלה באמרה "הן יבואו", ולא דווקא "תבואנה", כי שימוש דקדוקי זה נמצא גם בתנ"ך. "השירות — היא טענה, ובזאת מיצתה כל הבעיה לדעתי, — היא חיבה וזכות כאחת, וחיבת האשה לשרת בצבא". היא רק חלקה על הצעת הממשלה שהציעה שירות של 24 חודש; היא הציעה 18 חודש. אבל זהו ויכוח טכני ואינו שייך לענין שלפנינו.

בחזית הדתית נחלקו הדעות, אם כי כל הסיעות הדתיות התנגדו במשהו לעמדת הממשלה, גם כשהוצע החוק המקורי באבגוסט 1949, וגם כשהוצע התיקון הראשון בינואר 1950. הכנסת לא קיבלה דעת אותם החברים מהחזית הדתית, שהתנגדו בכלל לשירות האשה בצבא, ובחוק המקורי

* שירות-עזר טריטוריאלי — חיל נשים.

נתחייבה האשה לשרת שנה אחת בצבא. בינואר 1950 הציעה הממשלה תיקון לחוק — להאריך שירות האשה לשנתיים, כתקופת שירותם של הגברים. נציג הפועל המזרחי חבר-הכנסת גרינברג דיבר נגד ההארכה, אבל הוא מסר אז הודעה חשובה: „הפועל המזרחי בוועידתו האחרונה החליט לא לנצל את האפשרות של פיטור הנשים מן השירות הצבאי מטעמי דת ומצפון. קיבלנו החלטה שחברותינו תתגייסנה למשקי ספר ולחקלאות כדי שתמשכנה במסורת היפה של החלוציות“. נציג הפועל המזרחי רק דרש שהשירות ימשך שנה ולא שנתיים. גם הפעם השניה לא קיבלה הכנסת את דעת חברי החזית הדתית, והוחלט שהנשים יגויסו לצבא אף הן לשנתיים. חברי החזית הדתית היו אז שותפים בקואליציה — וכשדעתם לא נתקבלה לא יצאו מהקואליציה. הם היו חברים בממשלה — ונשארו בממשלה. הם לא קראו אז לעצרות עם, לא ארגנו הפגנות עם ספרי-תורה, לא שלחו משלחת רבנים לראש-הממשלה, לא המטירו מברקים לחוץ-לארץ ולא הרעישו עולמות — וגם לא השמיצו את הצבא. גם הרבנים לא יצאו בהודעה שגיוס נשים לצבא הוא נגד הדין.

ולא מובן מה הרעש שהם עושים עכשיו. התיקון המוצע אינו בא לגייס נשים לצבא. חוק האשה לצבא קיים ועומד מאז אבגוסט 1949. התיקון המוצע מכווון לשירות מחוץ למסגרת הצבא, ומטרתו: א) למנוע השתמטות באמתלה דתית כוזבת. שמחתי לקרוא היום בעתון „הצופה“ כי מזמן שהוצע התיקון נתרקנו בתי-המשפט ובתי-הדין מבחורות שהיו באות לקבל תעודות של כשרות דתית — למען היפטר משירות הצבא. נדמה לי שהראשונים שהיו צריכים להיות מרוצים מעובדה זו הם אנשי החזית הדתית; כלום יש להם ענין שתפרח בארץ ספסרות בדת? ב) לחייב בחורה דתית לשירות לאומי במקום שירות צבאי, באחד משלושת הדרכים: 1) בהכשרה חקלאית — במשק דתי. 2) תעשה עבודה למען הצבא, אם כי לא במסגרת צבאית ולא במדי צבא, באותה המשכורת שמקבלת חיילת. 3) תמלא שליחות לאומית בטיפול בעולים, בילדיהם, בנשיהם בשטח החינוך והבריאות וכדומה. ושוב בתנאי משכורת כחיילי-חובה אם כי לא במדי צבא.

ועכשיו אנסה להסביר למה נחוץ תיקון זה למערכת הבטחון שלנו.

אני יודע שיש בתוכנו אנשים — הייתי יכול אפילו לקרוא בשמם — שיש להם ענינים חשובים יותר מאשר בטחון המדינה. ואיני רוצה לזלזל בערכם של אותם הדברים; להיפך, אני מניח שהם חשובים למדי. לי לעצמי יש כמה וכמה ענינים חשובים ויקרים, מהם יהודיים ומהם אנושיים כלליים; אני אדוק באידיאלים ציוניים וסוציאליסטיים, ויש לי יחס נפשי רב לכל הנעשה בעולם הספרות והמחשבה, המדע והחברה. אולם אני מתוודה על צרות־מחשבותי: אין בשבילי דבר חשוב יותר, יקר יותר וקדוש יותר מאשר בטחון המדינה. ואם ישימו לפני ברירה, ויניחו בכף אחת של המאזנים כל האידיאלים הגדולים שבעולם — ובכף שניה ישימו בטחון ישראל, הרי אבחר ללא כל היסוס בבטחון ישראל, ולא מפני שאיני מחשיב אידיאלים — אלא מפני ש"לא המתים יהללו יה". יש לנו הזכות להתקיים. זוהי בעיני זכות ראשונית ודאגה ראשונית. אבל זוהי זכות שלא כלי־כך קל להבטיח אותה. ידעתי שהפיקחים בתוכנו אין להם עכשיו בעולמם אלא בחירות, ושום דבר מחוץ לבחירות אינו מעניין אותם, אבל מה אעשה ואני שייך לאותם התמימים המועטים המאמינים שיש גם ענינים לגופם, ואני מעז לנסות לעורר אמונה זו בכולכם. אפילו עכשיו יש לנו דברים חשובים מחוץ לבחירות, וכאיש שמאמין בדמוקרטיה — ודמוקרטיה היא שיטת שלטון על־ידי שכנוע ולא על־ידי עריפת ראשים — הריני עומד עכשיו על הבמה למען שכנע אתכם, שתראו את בעיות הבטחון שלנו כפי שאני רואה אותן. אני יודע שיש התפרקות מבהילה בארץ, שיש התהוללות בישוב, ויש מצב־רוח של חטוף ואכול וחטוף ושתה, ואף־על־פי־כן אני מאמין בחוש הקיום של עמנו, ואיני מעלה על דעתי שהציבור שלנו התפרק מהדאגה המרכזית של קיומנו, מדאגת הבטחון.

ואני רוצה לעמוד על שלוש בעיות הבטחון, אשר חייבו אותנו לקבל חוק שירות הבטחון בזמנו, אשר חייבו לקבל התיקונים הראשונים מלפני שנה, והן הן שמחייבות לקבל התיקון המוצע לכם עכשיו. ואין אני מתכוון לחדש לכם שום דבר בסוגיה זו — אלא לרענן הדברים באזניכם ובאזני העם. (א) בטחוננו אינו רק בצבא. אין לנו כל אפשרות להקים ולקיים צבא אדיר כזה אשר בכוחו הוא בלבד, באימונו, בצידודו ובמספרו, יתן לנו הבטחון

המבוקש. בטחוננו הוא בעם, ביכולתו הכוללת של העם. ואין אנו עדיין עם — אלא עומדים בתהליך התהוות העם. מצבו של העם מבחינת הבטחון — גרוע מאשר היה לפני שלוש שנים. אז היינו רק כחצי מממה שהננו עכשיו. — אבל הציבור שהיה אז בארץ היה מעורה, מגובש, מחושל, וכל ישוב היה מסוגל ומוכן לעמוד על נפשו, וכמעט שאי אפשר היה אז להעלות על הדעת שאחד הישובים יברח ויתפזר בשמעו קול יריה. הוא לא נפחד גם מפצצות ומאווירונים קרב. לא כן המצב עכשיו. אין אני אומר זאת לגנותם של העולים שבאו אלינו בשנים שלוש השנים האחרונות. לא הם אשמים. הם יצאו מגלויות מרודות, מדוכאות, מנוונות, ובגלויות אלה אי אפשר לקיים ולפתח חושי הגבורה והאיתנות הנפשית שעשרות שנים של התישבות חלוצית נטעו בלב הישוב הארצישראלי הוותיק. אין לי ספק שגם העולים החדשים מסוגלים לעמידת גבורה, ואני רואה איך הבחורים והבחורות שהגיעו אלינו מתימן ומפרס וממארוקו וממצרים ומתורכיה ומארצות אחרות מתחשלים ומתעצמים אחרי אימונים קצרים בצבא ועל ידי הצבא; אבל שוב אני אומר: בטחוננו נשען לא רק על הצבא. כל ישוב מן ההכרח שיהיה מחושל ומאומן ומוכשר לעמוד בשער. לא רק הישובים יגנו עלינו. יש להתרחק גם מטעות זו, שלפעמים נתפסים לה אחדים מאתנו; דרוש לנו צבא, אבל לישובים נועד תפקיד גדול במערכת הבטחון שלנו. על כל ישוב לשמש מבצר-עוז ומשען-מבטחים. וזה מחייב את הגברים והנשים גם יחד, ואולי את הנשים עוד יותר מהגברים, כי יתכן שהגברים ינועו לעבר הגבול, והנשים ישארו להגן על הילדים והזקנים ועל עצמן. כוחה של פתח תקוה בימיה הראשונים, כוחה של חדרה ושל מטולה לא היה בגברים בלבד. בלי גבורת האשה העברית לא היו מושבות אלה עומדות במערכה הקשה נגד פגעי אדם ופגעי הטבע.

יש לנו עכשיו מאות ישובים חדשים. אני מקווה שהם יוכפלו וישולשו — ובקצב מהיר. אין ישובים אלה מקבלים הכשרה מוקדמת של שנים, כאשר קיבלו החלוצים בתקופת המנדט. העליה שבאה אלינו עכשיו היא ברובה הגדול עשווקת-חינוך. המורשה התרבותית העשירה שהיתה נחלת העליה הראשונה והשניה והשלישית — לא נפלה בחלקה של היהדות בארצות-

הקדם. בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם לא ניתן לדור הצעיר היהודי בכמה ארצות אפילו חינוך אלמנטארי יהודי. צעירים רבים מתורכיה, מפרס, מעיראק ומארצות אחרות אינם יודעים צורת אלפא-ביתא. ועולים אלה אנו מעלים בהמונים, ללא כל הכשרה מוקדמת, על הקרקע; אנו מעבירים אותם ישר מהאניה לכפר, ולעינינו מתחולל הפלא הגדול ביותר שנעשה בארץ זו ושנעשה אי-פעם באיוז ארץ שהיא: מהגרים מחוסרי-כל, גם במובן החמרי וגם במובן הרוחני, שלא עבדו מימיהם ולא הריחו אף פעם ריח אדמה נהפכים בתנופת-קסמים אחת לבוני-ארץ ומחדשי-מולדת ומגלים כוחות יצירה מופלאים, ועשרות ומאות ישובים חדשים מוקמים על ידיהם בהר ובעמק, בערבות הנגב ובמבואות ירושלים, במרומי הגליל ובמישור החוף. אבל אסור לנו להתעלם מנקודות התורפה והחולשות הכרוכות בהתישבות מהירה ועצומה זו — עיני הבטחון. ישובים אלה לא ידעו לעמוד בשער — אם יחד עם הדאגה לתעסוקה, לבריאות, לחינוך ולאספקה, לא תבוא הדאגה לאימונים, לשלטון בנשק, לחישול הגוף והנפש. ולא למחציתו של הישוב — לגברים בלבד, אלא לכולו, כולל גם הנשים. והמבחן יהיה לא "הסיבוב השני", אשר יבוא או לא יבוא בקרוב, אלא מכת המסתננים וכנופיות-שודדים שמעמידה כבר עכשיו את כל ישובי הספר — וכמעט כל הישובים שלנו הם ישובי ספר — בפני ההכרח להתגונן ולעמוד בשער.

משום כך לא הלכנו בדרכי הגויים — ואיני חושב לחטא ללכת בדרכים המתוקנים של טובי הגויים — ולא קיבלנו הסתייגותו של מר ספיר אשר התנגד להכשרה חקלאית כחלק אורגני בשירותי-הבטחון. ואני מציין ברצון ובסיפוק רב, שכל הסיעות בכנסת, מלבד סיעתו של מר ספיר, חיבו הכשרה חקלאית כאחד מיסודות הבטחון, כי לא יהיה לנו בטחון אם לא תהיה לנו אומה צמודה לקרקע ומעורה בחקלאות. כל הנוער צריך לקבל הכשרה חקלאית, וקודם כל העולים, ואין לשחרר מחובה זו שום סוג, כי הדבר הוא בגדר פיקוח נפש האומה. מי שרוצה לשחרר את הנערה הדתית מחובה זו הריהו מחבל בעליה, שהיא בחלקה הגדול דתית; ולא תהיה הבחורה התימנית, המארוקנית, הטריפוליטנית גרועה מהבחורה האשכנזית. ולא רק שעולה זו זקוקה להכשרה חקלאית — אלא היא זקוקה גם לאימון בנשק, למען תוכל

לבנות, יחד עם חבריה, ישובים חדשים, ויחד עם חבריה — להגן עליהם.

(ב) בעיית הבטחון שלנו חריפה מאשר בכל מקום. אנו מועטים — ועלינו לעמוד נגד מרובים, ונגזר עלינו להישאר מועטים, גם אם תגדל העליה ותגבר. בכל העולם יש כרגע הלך-רוח של ערב מלחמה: "קול חרדה שמענו, פחד — ואין שלום". אולם בדברי על בעיית הבטחון שלנו, איני מתכוון לסכנת מלחמת-עולם שלישית, אלא לסכנה המיוחדת הצפויה לנו בחלק זה של העולם: "הסיבוב השני" של מדינות ערב. אנו מעטים — והם מרובים פי כמה. הבדל עצום זה לא נשנה. זוהי גזירת ההיסטוריה והגיאוגרפיה. רבים באים בטענות על משה רבנו למה הביא אותנו לארץ זו. אין חלקי עם הטוענים. זוהי ארץ הבחירה ההיסטורית שלנו, ומכאן לא נוזז. אבל עלינו לראות מצבנו כמות שהוא ולהסיק ממנו כל המסקנות. בעיית כוח האדם היא מהבעיות החמורות שלנו. ועלינו להכשיר המכסימום האפשרי. היה זמן כשהמצביא העברי הראשון, לפני ארבעת אלפים שנה, יכול היה ל"הריק חניכיו" למלחמה בלי כל הכנות מוקדמות ובלי שירותים נוספים, אך כבר בימי דוד המלך היה חלק יורד במלחמה וחלק "יושב על הכלים" — ו"יחדיו יחלוקו", באשר שניהם היו דרושים להנהלת מלחמה. עכשיו דרושים לכל יחידה קרבית שירותים מרובים — לרישום, לקשר, לאספקה, למודיעין ועוד ועוד. וכשאנו מועטים, עלינו להכשיר ולאמן — ובשעת הצורך לגייס — כל כוח האדם שלנו. "העולם" לא יגן עלינו; אם לא נעמוד בכוח עצמנו על נפשנו, הישמד נישמד. ואין אנו רשאים לוותר על חצי האומה והיכולת הגנוזה באשה למילוי שירותים חיוניים. ומשום כך הצענו בחוק המקורי — גיוס האשה לצבא, והכנסת אישרה זאת; ומשום כך עשינו התיקון הראשון — להאריך שירות האשה בצבא לשנתיים, והכנסת אישרה זאת. ואל יביאו לנו ראייה מאמריקה או מארץ אחרת, אין מצבנו דומה למצבן. אנחנו מצויים בגזירת קיומנו לגייס, להכשיר ולאמן מכסימום של כוח אדם, ואסור לנו לשלוח גבר בצבא לעבודה משרדית או לעבודת קשר — כשעבודה זו ניתנת ליעשות, אולי ביתר כשרון, עלידי אשה, והגבר ישלח ליחידה קרבית. אין אנו יכולים תמיד לקחת לעצמנו דוגמה מעמים אחרים. אנו שולחים את הצבא למעברות — כי קליטת עליה היא בטחון. בנין ישובים — זהו

בטחון. ומהי ההצדקה שבחורה דתית תהיה פטורה גם משירות זה, — לאחר שאנו מקבלים הגיונים מטעמי הכרה דתית ומשחררים אותה משירות צבאי? מדוע לא תעשה חובתה לעם במעברה? במשק חקלאי? בטיפול בילדי עולים? יש חשש שתלון במחנה? — לא תלון במחנה, אלא בביתה. רצוי שתקבל הכשרה בסביבה דתית? תשולח להכשרה למשק דתי. אבל מדוע לא תעשה חובתה לעצמה ולארצה ככל בת ישראל?

לפני ימים אחדים נודמנתי במיסדר של קצינות, והוגד לי שישנן בתוכן שלוש קצינות דתיות. שתיים הן מתנועת „בני-עקיבא“. שוחחתי אתן. שאלתי אותן על הדיבות הנפוצות על הנשים בצבא, אם יש בהן משהו מן האמת. כל שלוש הקצינות הדתיות, החיות בצבא, והן דתיות לא פחות מכל איש ב„חזית הדתית“ — הכחישו את הדיבור בכל תוקף.

ג) כללות החובה — הוא היסוד המוסרי שעליו בנוי הצבא, וכל אפליה שאין לה הצדקה עלולה לערער את המוראל של צבאנו. לא יתכן שיהיה בתוכנו סוג של מיוחסים הפטורים מהחובה המוטלת על כל איש אחר או אשה אחרת.

היה זמן שכל התגוננותנו היתה בנויה על התנדבות חפשית. יש בתוכנו שמתגעגעים לזמן ההוא. אין חלקי בין המתגעגעים, אם כי לא פחות מהם אני מעריך ערך ההתנדבות וכוחה המוסרי. איש לא הוכרח להיות בהגנה. לא היתה כל כפיה. מי שלא רצה — לא השתתף בהגנה. רק מתנדבים באו. היה בזה כוח עצום. וכוח מוסרי זה עמד לנו בחמשת-ששת החדשים הראשונים, מסוף נובמבר 1947 עד אשר נוסד צבא-הגנה לישראל ועד אשר הגיעו אלינו מטוסי הקרב והתותחים. בלי רוח התנדבות זו של ההגנה, מי יודע אם היינו מגיעים ליסוד המדינה ולהקמת הצבא.

אבל אין אנו יכולים עוד לסמוך אך ורק על התנדבות של מעטים נבחרים. במדינה אנו מגייסים מבלי לשאול אם אדם רוצה בכך או לא. ואני מניח שבין המגויסים יש לא-מעטים, שלא היו מתגייסים אילו לא כפו אותם. המתנדבים לא שאלו אף פעם למה אחרים יושבים בבתי-קפה ואינם נכנסים להגנה. הם פשוט הביטו בשאט נפש על העומדים בחוץ. זה היה ציבור

מובחר — הוא בחר את עצמו. אבל בשעה שמטילים עול מטעם המדינה — ואין זה עול קטן וקל — מן החובה להטיל העול על כולם במידה שווה. אלה הם שלושת הנימוקים המחייבים שירות כללי למען הבטחון. התיקון בא לתקן פגם קשה שנתגלה בחוק, אבל לתקן אותו לא מתוך התעלמות מהנימוקים המכבידים על סוג מסוים של בחורה דתית לשרת בצבא. עלינו להתחשב עם ההרכב רב-הגוונים של ציבורנו, ועלינו לגלות הבנה וסובלנות רבה לשוני המציין את העדות והשבטים שמהם מתהווה האומה. אם השוני מזיק — אסור להיכנע לו. אין אנו רשאים להקפיא בארץ את ההווי הגלותי על כל ליקוייו. אבל עלינו להאזין מתוך עירות מיוחדת ומתוך אהבה רבה לתביעות המיוחדות של כל חטיבה יהודית, ועלינו להקיר סגולותיה החיוביות.

משום כך קבענו גם בחוק המקורי וגם בתיקון המוצע עכשיו לפניכם התחשבות עם נימוקי הכרה דתית. אנו מגבילים עכשיו את ההתחשבות במידת הצורך וההצדקה של הנימוקים.

בשם הממשלה אני מציע להעביר את התיקונים בחוק שירות הבטחון לעיון נוסף לוועדת-חוק-ובטחון.

דברי תשובה

לעצם הענין הנדון כמעט שאין לי צורך להוסיף מלה על דברי אמש, כי לא נמצא אף נואם אחד, מלבד חבר-הכנסת פנקס, אשר ניסה לסתור דברי בפתחה לתיקון החוק. במידה שהיה כאן ויכוח — הוא נסב לא על התיקון המוצע עכשיו, אלא על החוקים שכבר נתקבלו בכנסת בסוף 1949 ובתחילת 1950. מה שהיה עוד להגיד לעצם הענין — נאמר בכשרון ובכבוד רב על-ידי חברות-הכנסת מכל הסיעות. הופעת חברות-הכנסת בבריור זה היא לתפארת לאשה העברית ולישראל כולו. חברות-הכנסת, ולא שר-הסעד או חבר-הכנסת וארהפטיג, המשיכו הפעם במורשה המפוארת של דבורה הנביאה.

ראש-הממשלה היה נאמן בתיקון חוק זה למשטר הפשרה, שהוא דורש

בשורה של ענינים שלא הגיעה שעת הכרעתם הסופית. הצעת-החוק היא הצעת פשרה, ואיני מתבייש לקרוא אותה בשמה — הצעת פשרה. בלי פשרה הייתי מציע בפשטות למחוק מהחוק סעיף 11 (ד), ובחורה דתית היתה אז חייבת בגיוס צבאי כמו כל בחורה אחרת בלתי-נשואה. יתכן שבוועדה תוצע הצעה כזו, ואם יצליחו לשכנע את הוועדה — תתקבל הצעתם. יש לכל איש הזכות לנסות לשכנע את הכנסת. חברי-הכנסת פנקס יש לו מושג מוזר על דמוקראטיה, ופירש דברי על שלטון על-ידי שכנוע באופן משונה. בדמוקראטיה די אם מצליחים לשכנע הרוב, כי הרוב מכריע. טוב לשכנע הכל, אבל לא תמיד ניתן הדבר, אם מפני שהמשכנע או המשוכנע לקוי במשהו. אולם טועה חברי-הכנסת פנקס אם הוא סבור שיש לו זכות וטו לאחר שהוא לא השתכנע. אני מצטער על כך לא הצלחתי לשכנע את „החזית הדתית“, אולם נדמה היה לי שמר פנקס זקוק פחות מכולם לשכנוע, כי עד כמה שהיה ידוע לי אין הוא מתנגד כלל לשוויון הנשים גם בשטח הצבאי. ואולי אני טועה בזאת. עשיתי במיטב יכולתי לשכנע את הכנסת כולה, שהצעת-החוק של הממשלה היא הכרחית ואין בה כל פגיעה בדת, אבל אם אפילו רק הרוב של הכנסת שוכנע — דייני, ואל ינסה מר פנקס להטיל אימים. אל תאימו, רבותי. מדינה צעירה זו עומדת בפני קשיים עצומים, ודרושים מאמצים ענקיים, לא מצד הממשלה — ממשלה לבדה אינה מקיימת מדינה — אלא מצד תושביה-בונה, אולם המדינה כבר עמדה במבחנים קשים, ולא תיבהל בנקל מאיומים.

גם הרב שרי-הסעד שכולם שמעו דבריו בכבוד, בכדי הכריז על נכונותו להיאסר בהתנגדות לחוק. לא נשקפת לו סכנה כזו — אין הוא עומד להיות מגויס בעקב התיקון המוצע.

נצטערתי לשמוע מפי חברי-הכנסת פנקס הבעת ספק בחשיבותו של הצבא כגורם מחנך. פחות ממישהו בבית זה יש לי סיפוק מלא מהתקדמות הצבא, ואני יודע כמה מאמצים נוספים דרושים עדיין למען שכלל כוחות הבטחון שלנו, וכמה אנו רחוקים עדיין מהשיא הרצוי. אבל, נדמה לי, שאין איש מאתנו צריך להתבייש בהתעלות המתמדת של הצבא גם בשטח הצבאי הצרוף וגם בשטחים אחרים, וכאורח המדינה אני גאה על התפקיד החינוכי

שממלא הצבא בליכוד העם ובקליטת העולים. לא כל איש שנכנס לצבא הוא מלאך-שרת; לי היתה זכות לשרת בגדודים היהודיים הראשונים בדורנו, במלחמת-העולם הראשונה, ובם היו אנשים מהעולם התחתון, ואני ראיתי כיצד האווירה הציונית בגדודנו השפיעה עליהם לטובה. אבל המפעל החינוכי, שנעשה עכשיו בצה"ל ביחס להמוני הטירונים הבאים אלינו מכל כנפות הארץ, בלי ידיעת הלשון, בלי ידיעת אלפא-ביתא, בלי כל רכוש רוחני יהודי ואנושי, בלי מושגים והרגלים אלמנטריים של הווי תרבותי; הקניית הלשון וידיעת הארץ וערכים חלוציים וחינוכיים, הקניית כבוד עצמי ורגש של אחריות ואהבת המולדת ומילוי חובה, הקניית הרגלי סדר ומשמעת ונקיון והליכות יפות — מפעל זה הוא לכבוד ולתפארת לישראל, ובלעדי איני יודע אם היינו מסוגלים לחולל התמורה המבורכת הנעשית לעינינו בקליטת העולים ובקיבוץ הגלויות. בין המוני החיילים ישנם גם פושעים ועבריינים, ועדיין לא עלה בידי הצבא — ולא יעלה כל-כך מהר — לעקור החטאים והפשעים. גם סדרי המשפט והחוקים שאינם הולמים מצבנו, אינם מסייעים לעקירה זו. אולם אין הצבא, המורכב סוף-סוף מכל חלקי הציבור האזרחי שלנו, נופל במשהו, לא במוסריותו, לא בתרבותו, לא באחריותו, מכל חלקי הציבור, ונדמה לי, שהוא עולה עליהם, והיה צר לי לשמוע מפי חברת-הכנסת פרסיץ לזות-שפתים על הצבא. הדברים שהיא עמדה עליהם, חוששני, נפוצים בתל-אביב הרבה יותר מאשר בצבא, וכאזרחית תל-אביב היתה יכולה לדעת זאת. איני חושש להגיד בלי כל היסוסים, שמחויב לבית-הספר איני מכיר במדינה כוח מחנך בעם — כצבא-הגנה לישראל.

הצבא מאחה קרעי השבטים, הוא משריש את הטירונים-העולים בלשון העברית, בקרקע המולדת, במקורות ישראל; הוא מעלה הכרתם וגאוותם וכבודם כיהודים וכאנשים. טרם הגענו לדרגה הרצויה, ואיני יודע אם פעם נגיע לשיא, ואם אפשר להגיע לשיא. אבל אין כמוהו מכשיר חינוכי בעם, מחוץ לבית-הספר, וחברת-הכנסת פנקס יודע על כך יותר מכמה חברי-הכנסת, כי הוא עבד זמן רב, בכשרון ובהצלחה — בוועד הבטחון. והוא פחות מאחרים היה צריך להגיד מה שהגיד.

ואני שב להצעת החוק: זוהי הצעת פשרה, והפשרה היא שלא נגייס

בחורות דתיות במסגרת צבאית. לא מפני שאנו מקבלים פסק-הדין של הרבנים. למדתי מחבר-הכנסת כהנא דבר אחד נכון, כשביקש מאת כל אלה שקוראים להם „חילוניים” — אני כשלעצמי חולק על שם זה, שיש לו ריח גויי, אנו לא „חילוניים” אלא יהודים, — שלא יתווכחו עם „הדתיים” על הדין שב„שולחן ערוך”. הוא ביקש שוויכוז זה נשאר לדתיים בינם לבין עצמם. אילו הייתי רוצה, הייתי יכול להוכיח שהצעת התיקון שלנו היא לפי הדין, ויש לי אסמכתא מספר דינים בצבא, שיצא עלי-ידי ראשי-שיבה בהוצאת מרכז המזרחי ובהסכמת רבני ירושלים. עלי-פי ספר דינים זה אפשר לגייס נשים לשירותי-עוזר בצבא. אולם לא אעשה זאת, כי אין זה מתפקידי. אנו שוקלים מה נחוץ למדינה לצרכי בטחון, ובטחון הוא פיקוח-נפש האומה. והחלטנו לפני כשנה-יחצי על גיוס נשים לצבא, אם כי רבים מ„החזית הדתית” התנגדו לכך. החלטנו לפני שנה להאריך שירות האשה לשנתיים, כשירות הגברים. גם אז התנגדו לכך רבים מ„החזית הדתית”. אולם ראה זה פלא: הרבנים לא יצאו בפסק-דין נגד שירות האשה בצבא — לא כשנתקבל החוק המקורי ב-1949, ולא כשנתקבל התיקון בראשית 1950. וקשה להבין ולהסביר מדוע יצאו הרבנים בפסק-דין שלהם דווקא עכשיו, כשאין מציעים לגייס נשים דתיות לצבא, ואני הסברתי למשלחת הרבנים — ובתוכה היה גם הרב הראשי הרצוג — שהגיוס המוצע עכשיו אינו גיוס במסגרת צבאית. למה הופיעה דווקא עכשיו הודעת הרבנים שגיוס נשים במסגרת צבאית היא בניגוד לדין תורה? או אולי נתכוונו בעקיפין לתת היתר להצעה המובאה עכשיו לכנסת, — שמתוך לאו אתה שומע הן?

ועוד מלים אחדות להסברת הפשרה. החוק המקורי נקרא לא חוק שירות הצבא, אלא חוק שירות הבטחון. ולא במקרה נקטנו במונח בטחון במקום מונח צבא, כי מציעי החוק היו סבורים שדבר הבטחון רחב יותר מדבר הצבא, אם כי הצבא הוא עמוד התווך של הבטחון, אבל הבטחון עומד לא על צבא בלבד. יש עניני בטחון שהם ענינים צבאיים, אך יש עניני בטחון שהם לא צבאיים, וניסיתי אמש לברר נקודה זו ואיש לא הפריך דברי.

לאחר שהוצע החוק המקורי לפני שנתיים, נתברר מתוך המעשה שיש בו ליקויים. ואין זה התיקון הראשון שמוצע לחוק; התיקון הראשון הוצע

בינואר 1950, והודעתי אז שהממשלה נוכחה ששגתה בניסוח החוק והיא מביאה תיקונים. אולי לא כל איש מכיר בשגיאתו ומודה בה. אולי יש אנשים שעושים מיד כל דבר על הצד המשוכלל ביותר: חברי הממשלה אינם נמנים עם אנשים אלה. הם עלולים לשגות, והם גם מסוגלים ומוכנים ללמוד מן הנסיון ולתקן שגיאותיהם. ובינואר 1950 הבאנו תיקון הרבה יותר חריף מזה שאנו מגישים עכשיו. בתיקון ההוא לא היתה כל פשרה — גיוס אשה לשנתיים בצבא. ואילו הדברים שנשמעו היום בוויכוח היו נאמרים לשמם כדברי אמת — כי אז היו צריכים להיאמר אז, ולא הפעם, ואז היו צריכים לאיים ולהסעיר הרוחות ולגייס את הרבנים ולהפגין ברחובות ולהדביק כרוזי השמצה. כל זה לא קרה אז. ולא עזבו את הקואליציה בגלל התיקון ולא החתימו רבנים על פסק-דין.

מסרתי אתמול על פגישה עם הרבנים, ואיני רוצה לחזור על הדברים. משיחה זו הוברר לי ללא כל ספק, שהיזמה היתה בידי אחרים ולא בידי הרבנים. בכל אופן הסברתי לרבנים שאין כאן הצעה לגייס בנות דתיות במסגרת צבאית — אלא לשירותים לאומיים, למען לא תהיה השתמטות בשם הדת, גם כשאין שום נימוק דתי לכך. יש בהצעה זו, כאשר אמרתי, משום פשרה, כי לאומה העומדת בראשית התלכדותה המחודשת במולדת דרושה הרבה סבלנות וסובלנות; אסור לוותר על העיקר, אבל כשיש אפשרות להשיג המטרה הרצויה על-ידי פשרה — תבורך הפשרה, ואין לאנוס למעלה מן ההכרח המוחלט, זהו רוחה של הצעת התיקון, וכל הטענות שנשמעו כאן כאילו נגדה — אין להם כל שייכות להצעה, אלא לחוקים הקיימים.

ולכן כמעט שלא היה כל צורך שאשוב ואקח רשות-הדיבור בשאלה זו, כי המתווכחים לא התווכחו בדבר שעומד על הפרק, והתחיל בכך שר-הסעד. הוא לא חלק על דברי ששמע כאן, אלא על דברי שלא שמע ורק קרא תמציתם „הבלתי מדויקת“ בעתונים. דיברתי לפני ימים אחדים במסדר קצינות שגמרו חוק לימודיהן, על גבורת האשה העברית, החל בדבורה הנביאה ועד ימינו אלה. חבר-הכנסת וארהפטיג, שאף הוא לא שמע דברי אלה, והוא חרד מאוד על האמת, קיטרג על דברי ההם שהיה בהם משום „פוליטיקה“.

אם יש "פוליטיקה" בסקירה על גבורת האשה העברית בפני קצינות בצבא-הגנה לישראל — הריני מתוודה על חטאתי.

עליתי על הבמה בעיקר לענות על שאלה אחת שעוררו כאן : אם ממשלה זו שהגישה התפטרותה לנשיא רשאית להביא לכנסת הצעות חוקים? ראויה שאלה זו שתבורר לגופה. לפני כשבועיים הצביעו כאן החזית הדתית, מפ"ם, הציונים הכלליים, "חרות" ומק"י נגד הממשלה, זוהי כמובן זכותם, ואין לי בכל אופן כל טינא על הדבר ; יש רק פרט אחד שלא הובן לי ולא מובן לי עד הרגע הזה : כיצד יתכן הדבר ששני חברים בממשלה, אשר יחד אתנו התחייבו כלפי הכנסת באחריות משותפת — הצביעו נגד הממשלה כשהם עדיין חברים בממשלה, הדבר תמוה עוד יותר לאחר שהממשלה — לרגל הנסיון של סירוב השרים הדתיים להשתתף בכמה משיבות הממשלה — קיבלה פה אחד החלטה האומרת, כי החלטות הממשלה מחייבות את כל השרים, ואם מישוהו מתנגד להחלטה שנתקבלה בממשלה, הברירה בידיו או להתפטר או להמשיך במשרתו ובמילוי חובותיו גם בניגוד לדעתו. כל שלושת השרים הדתיים קיבלו על עצמם החלטה זו. ולי קשה ליישב התחייבויות אלו — התחייבויות חוקיות ומוסריות, של השרים הדתיים — עם התנהגותם של שר-הפנים ושר-הסעד בהצבעה נגד הממשלה. אולם לחברי-הכנסת היתה בלי ספק זכות מלאה להצביע נגד הממשלה — כשראו צורך בכך, ויהיו הנימוקים אשר יהיו. אבל כל זכות כרוכה בחובה. הצבעת המפלגות שמנית קודם מחייבת אותן. אתמול הצביעו יחד מפלגות אלה — "החזית הדתית", מפ"ם, הציונים הכלליים, מק"י ו"חרות" — על תיקון שהצענו לחוק המעבר. ומבחינה פורמאלית שוב היתה לכם הזכות הגמורה להצביע כפי שהצבעתם, אבל לא יתכן שלא תסיקו מסקנות הנובעות מהצבעתכם המשותפת.

הממשלה, שיש לי הכבוד לעמוד בראשה, הודיעה שהיא אינה מקבלת הכרעתם ותגיש התפטרותה, ומיד אחרי ההצבעה נסעתי לנשיא והגשתי לו ההתפטרות. הנשיא הטיל עלי, לאחר שנועץ עם הסיעות, להקים ממשלה יציבה. מטעמים שביררתי במכתבי לנשיא לא קיבלתי על עצמי תפקיד זה, והצעתי לנשיא לפנות למפלגות שהצביעו נגד הממשלה. הנשיא לא קיבל

דעתי, ובוודאי נימוקיו אתו. הוא כנראה חשב שאין איש מכם מסוגל להקים ממשלה יציבה. אין אני רשאי להרהר אחרי החלטת הנשיא. אולם אין אתם פטורים מהאחריות למעשיכם והצבעותיכם. אם גרמתם להתפטרות הממשלה — עליכם להרכיב ממשלה אחרת.

לאחר התפטרות הממשלה, ולאחר סירובי לנסות להרכיב ממשלה חדשה, נשארו שלוש אפשרויות, וכולן תלויות ברוב שהצביע נגד הממשלה. זאת אומרת ברוב של „החזית הדתית“, מפ“ם, הציונים הכלליים, מקי“ו ו„חרות“. האפשרות האחת — שלא תהיה במדינה כל ממשלה, פירושה — פירוק המדינה. איני חושד בכם שאתם רוצים בזאת. נשארו, איפוא, שתי אפשרויות אחרות: או שאתם ממנים ממשלה אחרת, ממשלה יציבה או ממשלת מעבר, ממשלת מיעוט, כרצון הרוב בכנסת, או שאינכם עושים זאת ואתם מחייבים את הממשלה הקיימת להישאר. אין מנוס מדילמה זו.

לפי ההגיון צריכים המצביעים להסיק מסקנות מהצבעתם, ואתם לא עשיתם זאת וגיליתם חוסר אחריות ממלכתית.

ולאחר שאין אתם מסוגלים או אין אתם רוצים להקים ממשלה אחרת — הרי חייבת ממשלה זו, לפי חוק המעבר, לעשות מלאכת המדינה והיא תעשה זאת, ותעשה כאשר עשתה עד עכשיו — לפי מיטב יכולתה והבנתה. ברור שהכנסת היא ריבונית; גם לפני התפטרות הממשלה היתה הכנסת ריבונית, ותמיד היתה הזכות בידכם לדחות הצעה שהגשנו לכם. ואין ספק שהכנסת יכולה לעשות זאת גם עכשיו. אבל הממשלה — כל עוד היא ממלאה תפקידיה כאשר החוק תובע ממנה — תעשה חובתה למדינה לפי הבנתה היא. והצעת החוק שדחיתם אתמול נתקן אותה ונביאה שנית לכנסת. נביא גם חוקי-יסוד אחרים — כשנראה שזהו צורך המדינה, ונטפל בכל דבר שהמדינה זקוקה לו. אין לנו כל רשות להזניח שום דבר. זאת אומרת — עד שתקום ממשלה אחרת נפעל כממשלת ישראל, ונעשה חובתנו למדינה ולכנסת כפי שאנו מבינים וכפי הצרכים שנראה אותם. נכניס כל חוק שיש בו צורך, לדעתנו. וננסה לשכנע אתכם, כאשר עשינו זאת כל הזמן, שיש לקבלו. אם הרוב ידחה — ידחה, אם יקבל — יקבל. בלי הרוב בכנסת לא יקום, כמוכן, שום חוק.

איני צריך להוסיף — זה מובן מאליו — כי ברגע הראשון שהכנסת תבחר בממשלה אחרת, לפני הבחירות או לאחר הבחירות, ממשלת רוב או ממשלת מיעוט, ממשלת מעבר או ממשלה יציבה, נעזוב מקומותינו כהרף-עין ונפנה מקום לממשלה החדשה — וניתן לה ברכתנו להצלחה. עד הרגע ההוא נעשה חובתנו כממשלה. והכנסת תנהג כאשר תנהג.

הפעם הבאנו תיקון לחוק שירות הבטחון, וכאשר אמרתי אתמול, אין זה התיקון האחרון. ניסיתי לשכנע את הכנסת בצורך של החוק, ואני שמח לראות שמחוץ ל"חזית הדתית", כל הסיעות תומכות בעיקרון המוצע, אם כי מנימוקים תכסיסיים יצביעו אולי נגד. אבל תמיכת הרוב מספקת, אם כי הייתי רוצה מאוד שכל הסיעות יתמכו בתיקון.

התיקון הכרחי לצרכי הבטחון, כאשר הסברתי אתמול, אם כי אין הוא מכווון לגיוס לצבא ובמסגרת צבאית. התיקון דרוש — שלא תהיה בצבא הרגשה שיש הפליה: שיש חובות במדינה החלות לא על כולם, אלא על חלק אחד בלבד. כל הפליה מעין זו הורסת את המוראל בצבא; בתחילה היינו סבורים שהפיטורין לפי סעיף 11 (ד) יחולו על בודדים בלבד, ביחוד לאחר ששמענו הודעת הפועל המזרחי, שחברותיו לא ישתמשו בנימוק הדתי למען השתחרר משירות הצבא. ומקרים בודדים יש שהם מוצדקים. גם אם יתקבל התיקון, אני מתאר לעצמי, במקרה שאוסיף לשמש כשר-הבטחון, שיהיו מקרים כאלה שאראה צורך לשחרר בחורה מסוימת מכל שירות — מתוך התחשבות עם נסיבות מיוחדות. עשיתי זאת עד עכשיו גם ביחס לבחורים, ורבים מכם יודעים זאת. כמובן שבשעת סכנה לא נתחשב עם שום דבר — ונגייס "חתן מחדרו וכלה מחופתה". לעת-עתה לא הגענו למצב כזה, אבל שמעתי אותם מתוך כבוד, כי הם נאמרו בתום-לב ובכנות, ויש לכבד דברי מתנגד, גם כשאין להסכים להם. אולם בדבר אחד אני חייב לפסול זכותך; ואני חייב בכך גם כשר-בטחון, כל עוד אני שליח האומה כלפי הצבא, וגם כאב שיש לו בת בצבא: אני פוסל זכותך להטיל דופי בבנותינו. זהו חטא כבד, גם מוסרי וגם דתי. אין אתה יודע את הדברים כהוויתם, ואתה מגנה רק מפי השמועה, המחוסרת אחריות ומצפון, ואין לך כל רשות לספר בבנותן של בנותינו מפי השמועה. לאיש מכם אין הזכות הזאת.

היזהרו בדברייכם. בנותינו אינן גרועות מבנותיכם, ובנותיכם אינן גרועות מבנותינו. אין כל הבדל בינהן, ואנו גאים על כולן. כשר-הבטחון אני גאה על הבנות שלנו בצבא. איני מכיר כל אחת מהן, אבל אני מכיר לא-מעטות, וכל אחת שאני מכיר — מעוררת כבוד, ואני גאה על הבנות האלה כאב. ואל יחזור הדופי המגונה הזה, ואל ישמע לא מפיד ולא מפי שום אדם אחראי בכנסת.

י"ט באב תשי"ב — 18 באוקטובר 1951

על היזמה בצבא

מתוך שיחה בסגל הפיקוד הגבוה

זרטוסטרה — לפי ספרו של ניצשה — דיבר על שלוש תמורות הרוח. הרוח נעשה תחילה גמל ונושא משאות כבדים וגדולים, אחר כך הוא נהפך לאריה, אדיר שלטון ומשחר לטרף, ולבסוף הוא נעשה ילד רענן, משתעשע ותמים. לצבא דרושות שלוש תכונות-רוח ללא תמורה — ולא זו אחר זו אלא זו בצד זו — והן: משמעת, גבורה ויזמה.

אין צורך לעמוד על חשיבות המשמעת והגבורה. בהיעדר משמעת, נהפך הצבא לאספסוף מזוין שיש בו סכנה למדינה ולאזרחיה; ובלי גבורה הצבא הוא משענת קנה רצוץ. היזמה נראית מנוגדת למשמעת, כי הצבא פועל לפי פקודה, בכל הדרגות ובכל השורות, והיזמה האישית של חייל ומפקד כאילו סותרות את המשמעת. אך לא כן הדבר. אין סתירה בין משמעת ויזמה, אלא הן משלימות זו את זו.

משמעת קיימת לא רק בצבא. בעצם אפשר להגיד שמשמעת היא החוק העליון והכולל של ההווה. כל דבר בטבע, גדול או קטן, החל בגרמי-השמים הענקים, שקשה לנו לתפוס היקפם וגדלם, ועד טיפת המים או גרגר החול, ואפילו גופיפים זעירים ביותר שאינם נראים כלל לעין, —